

**O‘ZBEK XALQ AMALIY SAN’ATI VA HUNARMANDCHILIGI
AN’ANALARI, TARIXIY VA MADANIY AHAMIYATI**

Ibadullayeva Nigora Egamberganovna. Abu Rayhon Beruniy nomli Urganch davlat universiteti. San’at kafedrasida o‘qituvchisi;

ibadullayevanigora@gmail.com

Ozodova Mashxura Munis qizi. Abu Rayhon Beruniy nomli Urganch davlat universiteti. Amaliy san’at (badiiy kulolchilik) yo‘nalishi 2-bosqich talabasi.

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston xalq amaliy san’ati va hunarmandchilik an’analarining tarixiy shakllanishi, hududiy maktablari va ularning badiiy-estetik ahamiyati yoritiladi. Xalq ustalari tomonidan yaratilgan buyumlarning madaniy meros sifatidagi o‘rni, milliy identitetni shakllantirishdagi roli hamda zamonaviy davrda saqlash va rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: xalq amaliy san’ati, hunarmandchilik, zardo‘zlik, keramika, atlas, do‘ppi, milliy meros.

Аннотация. В статье рассматриваются исторические традиции народного декоративно-прикладного искусства Узбекистана, его региональные школы и художественно-эстетическое значение. Анализируется роль изделий народных мастеров в формировании культурного наследия, национальной идентичности, а также вопросы их сохранения и развития в современном обществе.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, народные ремёсла, керамика, золотое шитьё, атлас, тюбетейка, культурное наследие.

Annotation. This article explores the historical development of Uzbek folk decorative and applied arts and craftsmanship, their regional schools, and artistic significance. It analyzes the cultural value of traditional handmade products, their role in shaping national identity, and issues of preservation and development in the modern era.

Keywords: folk art, handicrafts, ceramics, gold embroidery, atlas fabric, skullcap, cultural heritage.

O‘zbekiston hududi qadimdan boy madaniy an’analar, hunarmandchilik maktablari va badiiy merosi bilan mashhur bo‘lib kelgan. Xalq amaliy san’ati bu – asrlar davomida shakllangan, avlodan-avlodga o‘tib kelayotgan mahorat va estetik

qarashlarning mujassamidir. Har bir buyumda ustaning qalbi, dunyoqarashi va milliy qadriyatlari o‘z ifodasini topadi.

1-rasm

O‘zbekiston xalq hunarmandchiligi o‘zining betakrorligi, rang-barangligi va ramziy ma’nolari bilan nafaqat mamlakat ichida, balki jahon

miqyosida ham e’tirof etilgan. Bu san’at turi turmush buyumlari, kiyim-kechak, uy bezaklari, marosim anjomlari orqali xalqning tarixiy xotirasini saqlab keladi. O‘zbek xalq amaliy san’ati asrlar davomida shakllanib, turli davrlarda yangi badiiy yo‘nalishlar bilan boyib bordi. Hunarmandlar o‘z mahoratini ota-bobolaridan meros qilib olib, uni yanada takomillashtirib kelganlar. Natijada, o‘ziga xos uslub va maktablar vujudga kelgan. Har bir hudud o‘zining alohida yo‘nalishi bilan ajralib turadi: Farg‘ona vodiysi – atlas va adras matolari, Rishton – ko‘k rang ustunlik qilgan sirli keramika, Buxoro – zardo‘zlik, Chust – do‘ppi va pichoqchilik, Samarqand – kulolchilik va naqsh san’ati. Bu hududiy maktablar milliy san’atning boyligini ko‘rsatadi va o‘zaro uyg‘unlikda yagona madaniy tizimni tashkil etadi.

2-rasm

O‘zbek kulolchiligi qadimiy san’at turlaridan biri hisoblanadi. Rishton kulolliigi ayniqsa mashhur bo‘lib, uning mahsulotlari rang-barang

naqshlar va moviy rangning ustunligi bilan ajralib turadi. Keramika buyumlari nafaqat maishiy ehtiyojlar uchun, balki badiiy bezak sifatida ham keng qo'llanilgan.

Kulolchilik an'analarida tabiat ramzlari, geometrik naqshlar va milliy ornamentlar muhim o'rin egallaydi. Bu esa san'at asarining nafaqat estetik, balki ma'naviy ahamiyatini ham oshiradi.

3-rasm

Marg'ilon qadimdan atlas va adras ishlab chiqarish markazi sifatida tanilgan. Ranglarning jilosi, naqshlarning murakkabligi va matoning sifati o'zbek to'qimachiligini dunyoga mashhur qilgan. Atlas asosan tantanali kiyimlar uchun ishlatilgan bo'lib, u milliy bayramlar va marosimlarning ajralmas qismi hisoblangan.

4-rasm

Namangan viloyatining Chust shahri do'ppi tikish va pichoqchilik markazi sifatida mashhur. Do'ppilar o'zining naqshlari, shakli va ramziy ma'nolari bilan ajralib turadi. Pichoqlar esa nafaqat maishiy buyum, balki san'at asari sifatida ham qadrlanadi. Bu buyumlar xalqning estetik didi va amaliy ehtiyojlarining uyg'unligini aks ettiradi.

5-rasm

Buxoro zardo‘zligi o‘zining nafisligi va murakkab texnikasi bilan mashhur. Zardo‘zlikning bir necha usullari mavjud bo‘lib, to‘qish texnikasi bilan bir-biridan farq qiladi. Shunday to‘qish usullaridan zaminni to‘liq oltin ip bilan qoplash, gullar bilan bezash, kombinatsiyalangan usullar, ipak va oltin ipni uyg‘un qo‘llash va yaltiroq bezaklar bilan boyitish kabilarni misol qilishimiz mumkin.

6-rasm

Bu san‘at turi asosan saroy kiyimlari, marosim buyumlari va uy bezaklarini tayyorlashda qo‘llanilgan. Xalq amaliy san‘atining yoshlarni tarbiyalashdagi ahamiyati juda katta. Xalq amaliy san‘ati o‘zlikni saqlash, tarixiy xotirani mustahkamlash, estetik didni shakllantirish, madaniy merosni avlodlarga yetkazish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Hunarmandlar yaratgan buyumlar xalqning ruhiyati, dunyoqarashi va turmush tarzini ifodalaydi. Ular madaniy merosning ajralmas qismi bo‘lib, jamiyatning ma‘naviy rivojiga xizmat qiladi.

Bugungi kunda milliy hunarmandchilikni saqlash va rivojlantirish dolzarb masala hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar, turizm va madaniy siyosat ushbu sohaning yangi bosqichga ko‘tarilishiga yordam bermoqda. O‘zbek xalq amaliy san‘ati – bu xalqning tarixiy tajribasi, estetik qarashlari va ma‘naviy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan noyob madaniy hodisadir. Hunarmandchilik an‘analari milliy identitetni saqlashda muhim o‘rin tutadi. Kelajakda bu san‘atni rivojlantirish, yosh avlodga o‘rgatish va jahon miqyosida targ‘ib qilish madaniy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Хакимов А. А. Искусство и ремесла тюркоязычных народов Центральной Азии: динамика развития и формы симбиоза (к постановке проблемы).- Тезисы научной конференции «Традиции и новаторство в искусстве Центральной Азии (История и современность)».- Ташкент.- 1995.
2. Ибадуллаева,Н. 2024. Развитие художественно-творческих компетенций студентов изобразительного художественного образования. Общество и

ИННОВАЦИИ. 5, 10/S (окт. 2024), 55–62. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss10/S-pp55-62>.

3. Ibadullayeva N.E, Ibadullayev S.Э, Xorazm kulolchilik va koshinpazlik san’atidagi an’anaviy texnologiyalarning o’ziga xos uslublari va estetik ta’sirchanligi. “ILM SARCHASHMALARI” ilmiy-nazariy, metodik jurnal. 2022 yil.7-son. 132-135.

4. Ibadullayeva N.E. The traditions preserved in the Khorezm blue pottery schools. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. Volume: 7 Issue: 12. December 2021. 272-275. <https://doi.org/10.36713/epra2013>.

5. Ibadullayeva Nigora Egamberganovna, Ro’zmetov Quvondiq Shonazarovich. Xiva naqqoshlik san’ati uslubining o’ziga xos xususiyatlari. “Oriental Art and Culture” Scientific Methodical Journal. VOLUME 4 ISSUE 2. JUNE 2023.

6. Ibadullaeva Nigora Egamberganovna, Niyazov Kamoladdin Sitmamatovich, Karimov Hamid Atakhanovich, Ibadullaev Sobirjon Egamberganovich, Begnazarov Shamshir Marimbayevich. Types of Pottery Equipments and Technology of Their Production. International Journal on Integrated Education. Volume-4, Issue-1. 2021/1. Pages 123-125. Publisher Research Parks Publishing.

7. С.Э.Ибадуллаев. Национальное Прикладное Искусство Узбекистана. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN. ISSN: 2660-6844 VOLUME: 5 ISSUE: 1 | JAN – 2024.

8. Egamberganovich I. S. Хива naqqoshlik san’ati ustalarining merosi va hunarlarini yoshlarga o’rgatish orqali ularning ma’naviyatini shakllantirish //Sustainability of education, socio-economic science theory. – 2024. – Т. 2. – №. 14. – С. 84-87.

9. Ibadullayev Saburjan Egamberganovich. Badiiy ijodni shaxsning estetik madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati. The theory of recent scientific research in the field of pedagogy: a collection scientific works of the International scientific online conference (21st October, 2024)–INDIA, New Delhi: "CESS",2024.Part26.25-27b. <https://interoncof.com/index.php/india/issue/view/>

10. Ibadullayev Saburjan Egamberganovich. (2026). San’at muzeylariga tashrif orqali o’quvchilarning ijodiy dunyoqarashini shakllantirish imkoniyatlari. Recent Scientific Discoveries and Methodological Research, 3(2), 83–87. Retrieved from <https://incop.org/index.php/re/article/view/3284>